

www.harnoforskare.eu

BÄFVERNITT

MEDLEMSBLADET GÖR SIG BÄST I DIGITAL UPPLAGA

MEDLEMSBLAD FÖR HÄRNÖSANDS SLÄKTFORSKARE . ÅRGÅNG 30 . NR 2/75. NOVEMBER 2020

Under attack av en pandemi Corona

Gamla länshäktet/epidemisjukhuset vid Viktoriagatan

HJÄLP REDAKTÖREN MED ARTIKLAR OCH BILDER TILL MEDLEMSBLADET – DET ÄR NI SOM GÖR DET!

Härnösands släktforskarförening är en oberoende släktforskarförening ansluten till Sveriges Släktforskarförbund. Vi vänder oss i första hand till släktforskare, men även lokalhistoriker, bya- och hembygdsforskare finns bland våra medlemmar. Vi har medlemsmöte en gång i månaden, med undantag för sommarmånaderna.

Vid varje möte hålls ett föredrag, oftast av en inbjuden föredragshållare. Under kvällen gör vi paus för en fikastund. Förutom våra medlemsmöten brukar vi avsluta säsongen med en bussresa på våren.

Styrelsen

Ordförande: Björn Thunberg, bjorn.thunberghsand@gmail.com
Vice ordförande: Magnus Holmqvist, klockaresvedjan@telia.com
Sekreterare: Maria Nordlund (adjungerad)
Kassör: Sig-Britt Ahl (adjungerad)
Ledamöter: Monika Vennerbring, monika@vennerbring.se
Jan-Ola Nordin, janola.nordin@gmail.com
May-Gun Näslund, ke.mg.naslund@gmail.com

Revisorer

Seved Granberg, sammankallande
Yngve Wik, ledamot
Ola Eriksson, ersättare

Valberedning

Christina Sjögren, sammankallande
Birgit Eldrot
vakant

Hemsideadministratör

vakant

Hemsida

www.harnoforskare.eu

Ansvarig utgivare

Björn Thunberg, bjorn.thunberghsand@gmail.com

Medlemsavgift

Enskild medlem 150 kr/år; familjemedlem 50 kr/år; studerande upp till 18 år 25 kr/år; företag/föreningar 500 kr/år.

Avgiften betalas till Nordea Plusgirokonto 436116-8 Härnösands släktforskare. Glöm inte att uppgge namn, postadress och e-postadress.

Ordförande har ordet

Foto: Örjan Leek

Covid-19 – 9 okt. vid pressträff informeras om att ”ingen ändring i begränsningen vid allmänna sammankomster och offentliga tillställningar” fortsatt 50 personer och det med anledning av den ökande smittspridningen. I förenings- och kulturlivet stiger frustrationen samtidigt som oro för hälsa, andras och ens egen ökar. Fortsatt viktigt är att 70+are begränsar fysiska kontakter och undviker platser där människor samlas.

Vid senaste mötet i styrelsen beslutades att några aktiviteter inte kommer arrangeras i höst. Undantaget blir årsmötet som kommer att hållas. Det blir inte ett fysiskt möte utan årsmöteshandlingar och en svarsblankett sänds ut till er medlemmar. Svarsblanketten fylls i och sänds åter. Att årsmötet genomförs är angeläget för att kunna tillsätta de vakanta uppdragen som kassör och sekreterare.

Till föreningen har i det senaste överlämnats gåvor. Från Örjan Öberg – en fotoskatt. Bilder tagna vid olika föreningsaktiviteter. Agneta Olofsson har skänkt ett stort antal böcker och skrifter om släktforskning. När gåvan överlämnades av Agneta framförde hon förslaget att böckerna kanske kunde säljas och inbringa en slant till föreningen. Ett förslag som troligen kommer att följas. Vi är mycket tacksamma för dessa gåvor.

När nu aktiviteterna fortsatt uteblir jobbar vi på att sammanställa fler nummer av Bäfvernytt. I aktuellt nummer tittar vi bl.a. tillbaka på tidigare epidemivård i Härnösand och uppkomsten av Härnösands hamn. Båda aktuella teman idag.

Nu återstår för oss alla att genomlida pandemin och se framemot lättnader som vi hoppas skall komma vad gäller offentliga tillställningar.

Ta hand om er och följ de anvisningar som ges!

Så önskar jag er God Jul och Gott Nytt År och förståss

Trevlig läsning!

INNEHÅLL

- 02 ... Styrelsen och övrig information
- 03 ... Ordförande har ordet
- 05 ... En släktforskare och hembygdsentusiast
- 09 ... Antavla Margareta Grafström
- 10 ... Antavla Biskopsdottern
- 11 ... Härnösands Hamn då och nu
- 15 ... ”Halt-Jonke” och hans mammas banemän
- 17 ... Ny barnbok om Härnösand på 1700-talet
- 18 ... Epidemivård i Härnösand
- 22 ... 100 år med Ådalens folk
- 23 ... Advent och Lucia

November | 2/74

Ansvarig utgivare

Björn Thunberg

bjorn.thunberghsand@gmail.com

Redaktionskommittén

Lillian Rathje (redaktör)

Yvonne Thunberg (programkommittén)

Ola Eriksson (föreningen)

Redaktionellt material

Bidrag till medlemsbladet skickas till

bjorn.thunberghsand@gmail.com

Skriv gärna i ren text, men det går också bra att skicka text som PDF-fil. Tipsa oss gärna om boktips och annat intressant som har att göra med släkt- & hembygdsforskning.

Medverkande i detta nummer

Karl-Eric Axenström, Fredrik Bäck, Margareta Grafström, Kalle Holmqvist, Lena Landin, Örjan Leek, Bertil Nordin, Håkan Selin, Sture Thidholm, Yvonne Thunberg

Tryck

Härnösands kommun

En släktforskare och hembygdsentusiast

*Ett porträtt av Margareta Grafström,
tecknat av henne själv och Karl-Eric Axenström.*

TEXT: Ur boken Eldsjälar, utgiven av Sveriges Hembygdsförbund

Bilder: Privata

Jag är ¼ tornedaling, ¼ upp-länning, ¼ småländska och ¼ purfinne vad jag vet, men det kan nog finnas vallonblod i mig också, kanske från något upp-ländskt bruk. Jag föddes mitt i fjällvärlden i en gul prästgård i Kiruna, i Jukkasjärvi församling, men talesättet där ”..men förra året var det sommar på en måndag” drev familjen söderut sommartid.

Vi åkte till min mormor i Salmis utanför Haparanda. Där blev man tvåspråkig, mormor kunde bara finska. Mina lekkamrater kunde både finska och svenska. När något roligt skulle berättas tog alltid finskan till. Det är ett svårt men humoristiskt språk. Tack och lov fastnade något litet i mitt huvud och det har jag

användning för nu, när jag börjat forska på finska sidan av mina morföräldrars släkter. Både min far och mor var intresserade av hembygd, natur och historia och för det arvet är jag oerhört tacksam liksom de när kontakterna med den samiska kulturen.

I 10 år var jag lärare och tog hand om fyra egna barn, men barnen blev större och 1968 gick jag en tre dagarskurs i kulturminneshistoria på vårt länsmuseum och blev då obotligt smittad av ”virus genealogica”. En kul bacill!

Sedan dess har jag arbetat med släkt- och hembygdsforskning, varit cirkelledare i många år och arbetat aktivt i Säbrå Hembygdsförening sedan 1969, där vi bl.a. odlat lin varje sommar, så jag har haft många kurser i linodling också samt visat skolbarn hur det går till att, Helt och hållet har jag inte lagt skolan på båten. Jag tycker det är lika roligt att jobba med barn som med äldre.

Jag började ”på gamla dar” läsa folklivsforskning på distans och skrev en tvåbetygsuppsats om arbetslivet på Hernö Bryggeri vid sekelskiftet. (*Hernö bryggeri, arbetare och arbetsförhållanden kring sekelskiftet. Umeå 1978*)

Det verkar dock som om dagböcker vore mitt öde! Förutom den om Hernö ”hittade” jag

Christoffer Hansson Bure och den har jag skrivit en trebetygsuppsats och i Mittälvbladet nr.1 1990 finns ett föredrag återgivet, som i korthet berättar om den här bonden, som dog 1655 i Säbrå, och något om hans berömda släktingar, bl.a. kartografen Anders Bure, som grundade det svenska lantmåteriet. Det var i Bygdéns Herdaminne jag såg notisen om att prästsonen Christoffer fört räkenskapsbok.

Den tredje dagboken har min farfar fört mellan 1875 och 1888. Vädret varje dag

”mulet, sol, tre snöflingor”
desså år, men också

”smultronplockning, har åkt hölass, fångat kräftor, spelat priffé till klockan halv ett och blifvit bjuden på två konjakare; Aj, aj.”

Under krigsåren hade Säbrå Hembygdsförening legat nere, men hösten 1969 nystartade Tyko Lundkvist föreningens verksamhet. Ett 20-tal kom till mötet och så småningom växte antalet medlemmar till några hundra.

Margareta Grafström hade deltagit i en linkurs och blivit helt fascinerad av linet och med sina goda vänner funderade hon på att ha en visning av linberedning på Murberget och hon frågade dåvarande chefen Bo Hellman

om de kunde få visa linberedning på Ångermanlandsgården. Lite tveksamt sa Hellman: ”Ja, ni kan väl få försöka då.” Det blev inte bara ett försök. Murberget hade inte många anställda på den här tiden så det blev vi i hembygdsföreningen som ställde upp, och så här skrev vår dagstidning VA 1987:

En tillställning som blir populärare för varje år som går är Gammeldagarna, som arrangeras av Säbrå Hembygdsförening, Härnösand Spelmansgille och Länsmuseet Murberget.

När museet på 80-talet började anställa mer folk ville de gärna stå för arrangemangen, men våra medlemmar ställde upp av bara farten. Vi övertalade de tveksamma ” Ja men du förstår, folk tycker det är roligt att prata med idag, så det är klart att du ska komma” och så gjorde vi det i 20 års tid!

Redan det andra året hade vi tre dagar. Först linberedning i Ångermanlandsgården, där vi även visade olika hantverk. Elsi gjorde rotkorgar, Margit virkade brudkronor bl.a., Harald gjorde höräfsor och Ragnar tillverkade små höhässjor och bandgrindar. Margareta vävde band när hon inte satt och häcklade Torgun spann på slända och Ingrid på sin blåmålade spinnrock. Det var liv och lust, må ni tro, och det kom mycket folk.

Den andra veckan hade vi en fäboddag med smörkärning och försäljning av tunnbröd och sladdkakor. En gång bakade Margareta barkbröd och Torsten hade skaffat fram barken från sina tallar. De små kakorna gräddades vid öppen eld mot några flata stenar. Det var inte bara folk på fäbodvallen, även får och getter, ja, t.o.m. kossor som vi

lurat dit från Häggdånger så att Elsa kunde visa barn hur det gick till att mjölka.

En rolig episod: lantbrukskonsulent Erik Sjödin hade inte själv tid att köra sin gumse till Murberget så Margareta ringde Ingrid Sjöström i Ulträ och sa: ”Hördu, har du en plats till i din bil?” Ingrid blev nog lite häpen när hon hörde att det var en get men geten klämdes in i baksätet med bjällra och allt.

Vi orkade med tre dagar varje sommar - även en marknadsdag på torget med flera aktiviteter, bl.a. mannekänguppvisning och där visades plagg från den samling vi fått i present av vänliga medlemmar både i Stigsjö, Säbrå och Häggdånger. Dessa har vi numera i vår kläd-kammare på hembygdsgården.

I det gröna Vulkanska huset ordnade vi sommarutställning 1976 efter en cirkel i Häggdånger i Vuxenskolans regi. Hit till en utställning på Murberget släpade många Häggdångersbor prylar av alla de slag, som använts i fiske i gamla dar: stora saltkar, fjärdingar och byttor, verktyg för tillverkning av tunnor och kar. Arbetet visades också.

Vidare kom också Häggdångersborna med rökt sik, ägg och potatis, bär och syltburkar, ja, det blev en stor kommers. Vi hade egna stånd också med olika hantverk, tunnbröd och sladdkakor m.m.

Vår hembygdsgård fick vi först 1980 – den första skolan i Säbrå från 1848, så efter detta kunde vi själva ordna vad vi ville för fram-tiden. Det blev många utställningar på Klockargården, som vi kallar hembygdsgården.

”Att fylla fem år och få en egen korg att bära pingstamatsäcken i med tomtebrus eller läskedryck och smörgåsar och ett ÄGG! - ett pingstaegg, det var livets höjdpunkt!

Till pingst skulle barnen i Härnösand med omnejd ut i skogsbrynen för att bygga kojor. Man fick vara borta hela dagen. Matsäcken var viktig! Ägget var viktigt! Man var inte bortskämd med att få ett helt eget ägg i vardagslag. Ägget var en primörvara för den högre samhällsklassen, vårprimör.”

En skollärare och klockare bodde i skolans ena ände, därav namnet, och fungerade som skola ända fram till 1960-talet.

Vi odlade lin under många år ute i byarna och fick hjälp av ortsborna då vi inbjöd folk till linryckning varje höst och detta blev uppskattat. Sedan har vi i många år haft ”kvastnatta” på Ljusborsklinten i Säbrå med lite musikuppträdande bl.a. av ungdomarna Parkman och andra spelmän.

Vårt lin sålde vi i knippen på Korsmässomarknaden och fick varje år in 1000 kronor. Vi var även ett gäng ”gummor” som tillverkade små dockor med hår av lin och vi sydde blusar av gammalt lin och kjolar av hemvävda tygstumpar till dockorna och dessa inbringade också 1000 kronor varje år. Margareta gjorde peruker av det egna linet. Det här var trevliga systunder i de olika hemmen, var och en bidrog: en sydde kjolar, en gjorde peruker och en förkläden. Sedan skulle allt detta ordnas på de små trädockorna, som limmades ihop av prylskaft och träkulor.

Margareta har också bedrivit en hel del intervjuarbeten, vilket resulterat i ett trettiotal skrifter från olika områden som tunnbrödbak, bandvävning, träsnideri m.m.

När ”Boken om Säbrå” skulle tryckas 1970 föreslog Margareta att man skulle anordna en utställning på Stadsbiblioteket. Hon lovade att ansvara för den. Det blev så att Inger Alm på biblioteket och Margareta ordnade utställningen i hela biblioteksavdelningen och dit fraktades stora prylar. Bland annat kom Sigurd Erikssons med en tjbikare, en kyrksläde och många andra hade med sig mysiga prylar av alla de slag.

Tyko ordnade kartor, som visade landhöjningen i Ångermanland och Gustaf Sporning bidrog med gamla foton m.m. En stor mängd målningar av fartyg och skepp fick vi ihop. Vid en vävstol satt Anna Sporning och vävde bolsterver och även Signe Eriksson – båda jätteduktiga väverskor.

Margareta Grafström har under årens lopp tilldelats en hel del medaljer som uppskattning för sitt hembygdsarbete.

Hon har uppmärksammats bl.a. av Nordiska Museet, Ångermanlands Hembygdsförbund, Härnösands kulturnämnd, Lions i Härnösand och 1989 ett kulturpris från Ångermannalaget vid Norrlands Nation i Uppsala, Johan Nordlandersällskapet i Umeå där hon fick ett ”tryckpris” att användas och detta kom väl till pass när ”Biskopsdottern” skulle tryckas.

(Tillägg: Margareta Grafström har också fått Sveriges Hembygdsförbunds högsta utmärkelse för *Riklig gärning i hembygdsvårdens tjänst.*)

/Varmt tack till ordföranden Lena Landin och Ångermanlands Hembygdsförbund som ordnat så att vi fått med artikeln./

Övrigt om Margareta

I Härnösands stifts herdaminne och där i avsnittet om biskop Olof Kjørning på 1700-talet fastnade Margareta för en fotnot om biskopsdottern Inga Lisa som trots att hon envist svarade ”nej” vid vigseln 1767 blev bortgift med professor Pehr Niclas Christiernin från Uppsala.

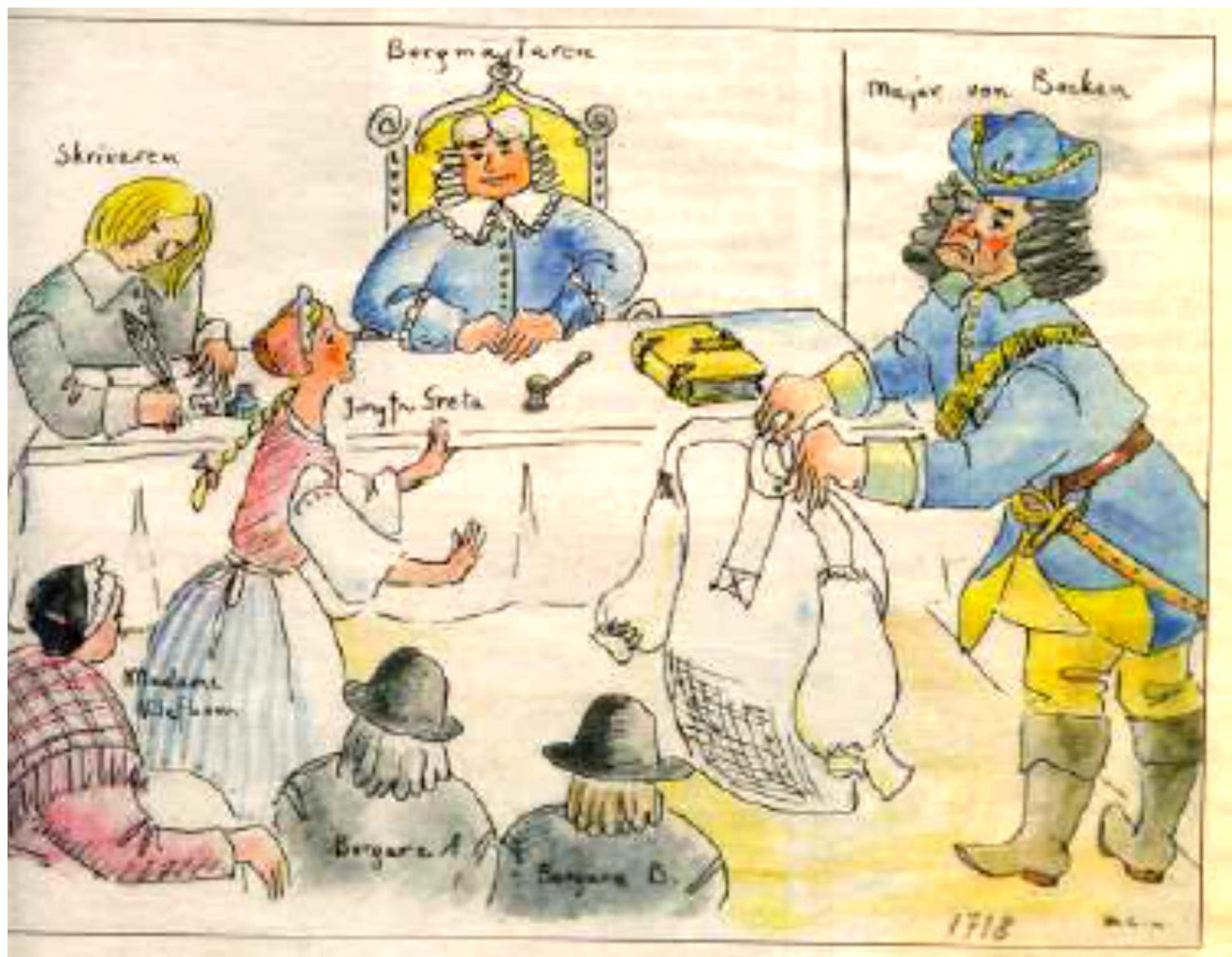
Den fotnoten gjorde att Margareta skapade boken om ”Biskopsdottern som inte ville gifta sig.” April 2017 – mitt inne i sitt 95-e levnadsår reser Margareta till Wien där hon

ställer ut sina alster. Det är bilder, 40-50 år gamla, som hon tecknat och målat som förstärkning till berättelserna. Tillammans med barnbarnet Pontus presenterar de ”Colours and Voices of Sweden” i Österrike.

I hemstaden Härnösand betraktas Margareta som tusenkonstnär och otaliga är de texter och bilder som blivit till skrifter och böcker.

Margareta utsågs till hedersmedlem i Härnösands släktforskare år 2002.

Påpekande angående i artikeln omnämnde Christoffer Hansson Bure. Härnösands släktforskarförenings förre ordf. Peter Sjölund, har framlagt och ifrågasatt bland andra Christoffer Hanssons rätt till släktnamnet Bure. För generationer före C Hs farfar kyrkoherde Laurentius Svenonis saknas historiskt stöd på grund av att ingen historisk källa är bevarad. Att Burehärstamningen var uppdiktad konstaterades tidigare av Burekännaren Urban Sikeborg. De adlade bröderna Bure – kusiner till C H, hade däremot sin härstamning till Buresläkten säkerställd via modern Elisabet Andersdotter från Skellefteå

På Rådstugan i Härnösand 1718

År 1718 utbryter en tvist mellan major von Bocken och jungfru Greta. Hon anklagas för att ha använt vasst och elakt linnetyg i den sista av 12 beställda linneskjortor. Efter diverse meningsutbyte, där bl. a. madame Klefbom och borgmästaren tar Greta i försvar, så kommer domen:

Borgmästaren avbryter: "Major von Bocken! Kvinnorna här i staden är mycket kunniga i vävnad och det här skadar endast kungliga flottans sak att klaga. Här bakar stadens kvinnor bröd åt ert sjöfolk och brygger mjöd åt er. Fattas bara att en Kung Karls karolin inte ska tåla lite små nopper i väven! Hur ska det gå när kulorna början vina om öronen? Målet är nedlagt och jungfru Greta fri att gå. Eller är rådet av annan mening?" De skakar alla på huvudet och skrattar försiktigt.

<p>Johannes Emanuel Eklund f. 1890-05-02 Prästgården Frykerud, Värmlands län d. 1954-03-03 Bergsgatan 3 Luleå stadsförsamling, Norrbott Kyrkoherde Seger Svanbergs gatan 11 Jukkasjärvi g. 1922-01-01</p>	2	4	<p>Karl Erik Eklund f. 1826-01-10 Irsta Ägor, Sparrsätra, Uppsala län d. 1887-06-30 Irsta Ägor, Sparrsätra, Uppsala län Backstugesittare Irsta Ägor, Sparrsätra</p> <p>—g.</p>	8	<p>Jonas Persson f. 1797-03-03 ?, Tillinge, Uppsala län d. 1862-10-31 Irsta Ägor, Sparrsätra, Uppsala län Torpare Irsta Ägor, Sparrsätra</p>	16
				<p>Charlotta Stefansdotter f. 1800-06-12 ?, Sparrsätra, Uppsala län d. 1837-? Irsta Ägor, Sparrsätra, Uppsala län Irsta Ägor, Sparrsätra</p>	17	
<p>Vilma Margareta Eklund f. 1922-12-19 Prästgården Jukkasjärvi, Norrbottens län d. 2018-08-26 Volontärvägen 39 Härnösands domkyrkoförsamling Småskollärare o Hembygdsfors Hälletorp Säbrå</p>	1	<p>Johan Erik Eklund f. 1852-07-03 Irsta Ägor Sparrsätra, Uppsala län d. 1904-08-08 Prästgården Lekvattnet, Värmlands län Kapellpredikant Prästgården Lekvattnet</p> <p>—g. 1888-09-16</p>	<p>Kajsa Greta Fredriksdotter f. 1820-03-04 Lönsåker, Sparrsätra, Uppsala län d. 1879-12-17 Irsta Ägor, Sparrsätra, Uppsala län Irsta Ägor, Sparrsätra</p>	9	<p>Fredrik Olsson f. 1789-09-12 ?, Sparrsätra, Uppsala län d. 1841-08-12 Lönsåker, Sparrsätra, Uppsala län Bonde Lönsåker, Sparrsätra</p> <p>—g.</p> <p>Anna Jansdotter f. 1792-00-00 Sparrsätra, Uppsala län d. 1838-04-10 Lönsåker, Sparrsätra, Uppsala län Lönsåker, Sparrsätra</p>	18
			<p>Ida Sofia Olsson f. 1859-12-07 Södra Ljungby Ljungby, Kalmar län d. 1927-06-02 Kungstensgatan 28 Stockholm Gustav Vasa, Stock</p> <p>Prästgården Lekvattnet</p>	5	<p>Olaus Jönsson f. 1813-12-13 Tokatorp Ägor, Mortorp, Kalmar län d. 1894-02-14 Vassmolösa, Ljungby, Kalmar län Torpare Vassmolösa, Ljungby</p> <p>—g.</p> <p>Kristina Maria Nilsdotter f. 1820-07-06 Balltorp, Förlösa, Kalmar län d. 1879-12-31 Vassmolösa, Ljungby, Kalmar län Vassmolösa, Ljungby</p>	10
<p>Vilma Johanna Finnberg f. 1900-02-22 Nikkala Nedertorneå, Norrbottens län d. 1953-01-25 Seger Svanbergs gatan 11 Jukkasjärvi, Norrbottens län</p> <p>Seger Svanbergs gatan 11 Jukkasjärvi g. 1922-01-01</p>	3	<p>Johan Abraham Finnbäck f. 1839-08-03 ? Ala-Tornio, Lapplands län d. 1899-09-09 Nikkala Nedertorneå, Norrbottens län Hemmansägare Nikkala Nedertorneå</p> <p>—g. 1883-12-26</p>	<p>Nils Andersson f. 1787-07-00 Ingelsryr, Kristvalla, Kalmar län d. 1831-02-08 Rinkaby, Hossmo, Kalmar län Inhyses Rinkaby, Hossmo</p> <p>—g.</p> <p>Brita Nilsdotter f. 1791-09-06 Getabo, Kristvalla, Kalmar län d. 1836-10-08 Konungaryd, Ljungby, Kalmar län Balltorp, Förlösa</p>	11	<p>Nils Andersson f. 1787-07-00 Ingelsryr, Kristvalla, Kalmar län d. 1831-02-08 Rinkaby, Hossmo, Kalmar län Inhyses Rinkaby, Hossmo</p> <p>—g.</p> <p>Brita Nilsdotter f. 1791-09-06 Getabo, Kristvalla, Kalmar län d. 1836-10-08 Konungaryd, Ljungby, Kalmar län Balltorp, Förlösa</p>	22
<p>Vilma Johanna Finnberg f. 1900-02-22 Nikkala Nedertorneå, Norrbottens län d. 1953-01-25 Seger Svanbergs gatan 11 Jukkasjärvi, Norrbottens län</p> <p>Seger Svanbergs gatan 11 Jukkasjärvi g. 1922-01-01</p>	3	<p>Johan Abraham Finnbäck f. 1839-08-03 ? Ala-Tornio, Lapplands län d. 1899-09-09 Nikkala Nedertorneå, Norrbottens län Hemmansägare Nikkala Nedertorneå</p> <p>—g. 1883-12-26</p>	<p>Hanna Elmina Niemi f. 1865-02-19 ? Ala-Tornio, Lapplands län d. 1943-11-24 Nikkala Nedertorneå kbfd, Norrbottens län</p> <p>Nikkala Nedertorneå kbfd</p>	6		24
<p>Vilma Johanna Finnberg f. 1900-02-22 Nikkala Nedertorneå, Norrbottens län d. 1953-01-25 Seger Svanbergs gatan 11 Jukkasjärvi, Norrbottens län</p> <p>Seger Svanbergs gatan 11 Jukkasjärvi g. 1922-01-01</p>	3	<p>Johan Abraham Finnbäck f. 1839-08-03 ? Ala-Tornio, Lapplands län d. 1899-09-09 Nikkala Nedertorneå, Norrbottens län Hemmansägare Nikkala Nedertorneå</p> <p>—g. 1883-12-26</p>	<p>Hanna Elmina Niemi f. 1865-02-19 ? Ala-Tornio, Lapplands län d. 1943-11-24 Nikkala Nedertorneå kbfd, Norrbottens län</p> <p>Nikkala Nedertorneå kbfd</p>	7		26
<p>Vilma Johanna Finnberg f. 1900-02-22 Nikkala Nedertorneå, Norrbottens län d. 1953-01-25 Seger Svanbergs gatan 11 Jukkasjärvi, Norrbottens län</p> <p>Seger Svanbergs gatan 11 Jukkasjärvi g. 1922-01-01</p>	3	<p>Johan Abraham Finnbäck f. 1839-08-03 ? Ala-Tornio, Lapplands län d. 1899-09-09 Nikkala Nedertorneå, Norrbottens län Hemmansägare Nikkala Nedertorneå</p> <p>—g. 1883-12-26</p>	<p>Hanna Elmina Niemi f. 1865-02-19 ? Ala-Tornio, Lapplands län d. 1943-11-24 Nikkala Nedertorneå kbfd, Norrbottens län</p> <p>Nikkala Nedertorneå kbfd</p>	13		28
<p>Vilma Johanna Finnberg f. 1900-02-22 Nikkala Nedertorneå, Norrbottens län d. 1953-01-25 Seger Svanbergs gatan 11 Jukkasjärvi, Norrbottens län</p> <p>Seger Svanbergs gatan 11 Jukkasjärvi g. 1922-01-01</p>	3	<p>Johan Abraham Finnbäck f. 1839-08-03 ? Ala-Tornio, Lapplands län d. 1899-09-09 Nikkala Nedertorneå, Norrbottens län Hemmansägare Nikkala Nedertorneå</p> <p>—g. 1883-12-26</p>	<p>Hanna Elmina Niemi f. 1865-02-19 ? Ala-Tornio, Lapplands län d. 1943-11-24 Nikkala Nedertorneå kbfd, Norrbottens län</p> <p>Nikkala Nedertorneå kbfd</p>	14		30

<p>Olof Kiörning (adlad von Kiörnin) f. 1704-01-31 Prästgården Attmar, Västernorrlands län d. 1778-06-11 Biskopsgården Säbrå, Västernorrlands län Biskop Biskopsgården Säbrå g. 1740-09-11</p>	<p>Georg Kiörning f. 1669-00-00 Prästgården Attmar, Västernorrlands län d. 1710-10-01 Prästgården Attmar, Västernorrlands län Komminister Prästgården Attmar</p>	<p>Olof Kiörning f. 1627-00-00 Körning, Nordingrå, Västernorrlands län d. 1701-03-27 Prästgården, Attmar, Västernorrlands län Komminister Prästgården, Attmar</p> <p>—g.</p> <p>Magdalena Stigzelia f. d. 1708-00-00 Prästgården, Attmar, Västernorrlands län Prästgården, Attmar</p>	<p>Olof Göransson f. 1582-00-00 Körning, Nordingrå, Västernorrlands län d. 1675-00-00 Körning, Nordingrå, Västernorrlands län Bonde Körning, Nordingrå</p> <p>—g.</p> <p>Anna Persdotter f. d. Körning, Nordingrå</p> <p>Nils Matthiae Stigzelius f. 1603-00-00 Kyrkbordet, Ljustorp, Västernorrlands lä d. 1666-00-00 Kyrkbordet, Ljustorp, Västernorrlands lä Kyrkoherde Kyrkbordet, Ljustorp</p> <p>—g.</p> <p>Anna Henriksdotter f. Prästgården, Selånger, Västernorrlands län d. 1698-04-16 Kyrkbordet, Ljustorp, Västernorrlands lä Kyrkbordet, Ljustorp</p>
<p>Inga Elisabet von Kiörning f. 1747-09-21</p> <p>d. 1817-09-14 ? Uppsala, Uppsala län</p> <p>? Uppsala</p>	<p>—g. 1701-05-29</p> <p>Inga Hög f. 1685-00-00</p> <p>Söderhamn, Gävleborgs län d. 1762-10-01 Prästgården Attmar, Västernorrlands län</p> <p>Prästgården Attmar</p>	<p>Carl Hög f. d. Handlare Söderhamn</p> <p>—g.</p> <p>Katarina Lidman f. d. 1703-02-24 Prästgården, Tuna (Y) Söderhamn</p>	<p>Carl Larsson Hög f. Hög (X) d. 1690-00-00 Söderhamn (X) Borgmästare Söderhamn</p> <p>—g.</p> <p>Ingrid Thyrisdotter f. d. Söderhamn</p> <p>Olaus Andræe Lidman f. 1624-00-00 Piteå d. 1694-09-11 Prästgården, Tuna, Västernorrlands län Kyrkoherde Prästgården, Tuna</p> <p>—g. 1654-06-11</p> <p>Katarina Bozæa f. 1634-03-23 Gävle, Gävleborgs län d. 1668-12-12 Prästgården, Tuna, Västernorrlands län Prästgården, Tuna</p>
<p>Elisabet Margareta von Hermansson f. 1721-06-12</p> <p>d. 1773-06-11 Biskopsgården Säbrå, Västernorrlands län</p> <p>Biskopsgården Säbrå g. 1740-09-11</p>	<p>Johan Hermansson f. 1679-09-18 Stockholm</p> <p>d. 1737-02-09 Uppsala Uppsala domkyrkoförsamling Professor i värtalighet Uppsala Uppsala domkyrkoförsamling</p> <p>—g. 1715-06-12</p> <p>Margareta Steuchia f. 1696-09-26 Lund Lund domkyrko fs (M) d. 1770-12-07 Lisjö bruk Sura (U)</p> <p>Uppsala Uppsala domkyrkoförsamling</p>	<p>Herman Hermansson f. 1622-00-00 ?, Vadstena, Östergötlands län d. 1705-02-17 Stockholm, Tackeltäkare Stockholm,</p> <p>—g.</p> <p>Kristina Hansdotter f. d.</p> <p>Mattias Steuchius f. 1644-10-26 Prästgården, Fogdö, Södermanlands län d. 1730-08-02 Ärkebiskopsgården, Uppsala, Uppsala län Ärkebiskop Ärkebiskopsgården, Uppsala</p> <p>—g. 1673-09-26</p> <p>Anna Tersera f. 1653-06-12 Prästgården, Vaksala, Uppsala d. 1723-04-24 Ärkebiskopsgården, Uppsala, Uppsala län Ärkebiskopsgården, Uppsala</p>	<p>Herman Persson f. ca 1590-00-00 d. 1676-00-00 Borgare och Rådman Vadstena</p> <p>Petrus Steuchius f. 1605-05-08 Speteby, Lerbo, Södermanlands län d. 1683-12-16 Biskopsbordet, Säbrå, Västernorrlands lä Superintendent Biskopsbordet, Säbrå</p> <p>—g.</p> <p>Brita Ilsbodina f. 1615-00-00 Prästgården, Jäder, Södermanlands län d. 1653-00-00 Biskopsbordet, Säbrå, Västernorrlands lä Biskopsbordet, Säbrå</p> <p>Johannes Elai Terserus f. 1605-03-00 Prästgården, Leksand, Kopparbergs län d. 1678-04-12 Söderköping, Östergötlands län Biskop Biskopsgården, Linköping</p> <p>—g.</p> <p>Elisabeth Troilia f. 1624-...-00 Prästgården, Leksand (W) d. 1655-...-00 Uppsala domkyrko fs (C) Uppsala dkfs</p>

Härnösands Hamn då och nu

TEXT: *STURE THIDHOLM* med flera (sammanställd av Yvonne Thunberg)

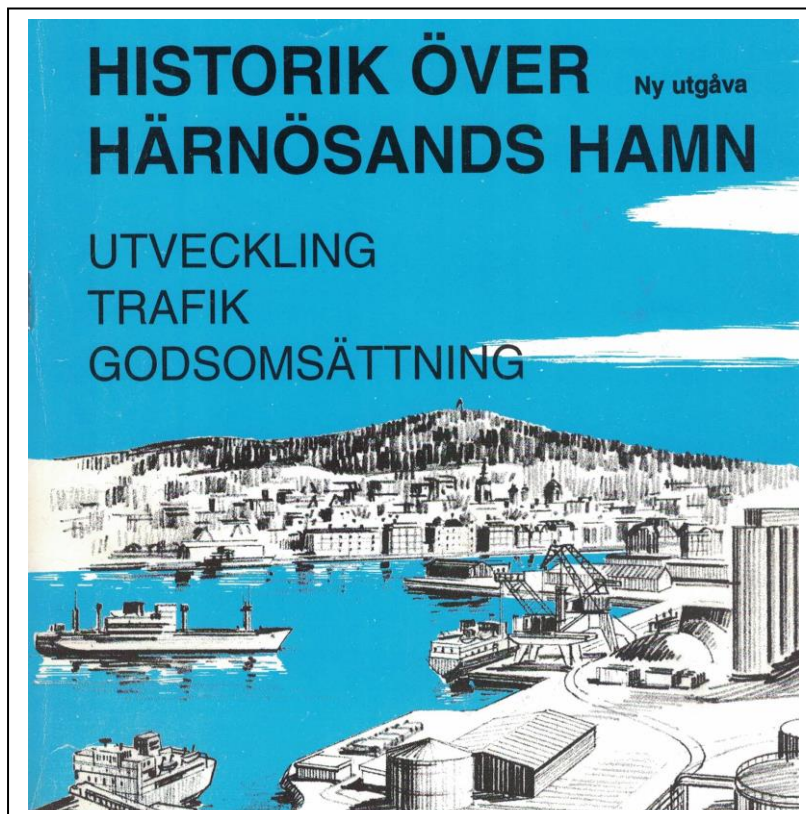
Det finns mycket skrivet om handel och sjöfart under seklerna i Härnösand och dess distrikt. Det ingår som ett betydelsefullt led i stadens historia. Svårigheten är att begränsa materialet till det som rör sig kring hamnen och som kan vara av intresse för läsarna – Jag skall dock försöka.

Det skriver Hamnchef Sture Thidholm som sammanställt historiken i samband med Hamnstyrelsens 80-årsjubileum 7 nov, 1981. Thidholm var chef för Härnösands hamn under perioden juni 1957 – januari 1983.

Härnösands skeppningsdistrikt omfattar en stor del av nedre Ångermanälven, från Härnöklubb till Väja-Bollstaområdet.

Om man på sjömannamanér ”bänkar” (mätning i sjökortet) distansen erhålles nära 30 nautiska mil eller ca 5,5, landmil. Skämtsamt brukar sägas att man nästan når till foten av fjällen.

Så vitt jag känner till är Ångermanälven den enda älv i landet som utan konstlade medel i form av slussar o.d. är segelbar så lång sträcka som här nämnts. Detta har medfört att bl.a. skogsindustriell verksamhet sedan århundraden tillbaka sökt sig närmare råvaran och därför lokaliserats invid de många goda hamnlägen som finns utmed älven. Av dessa torde Härnösand ha det bästa med tillräckligt djup, väl skyddad, närhet till havet och i övrigt utomordentliga förhållanden för att betjäna handel och sjöfart.

Teckning av konstnär Sven

På grund av dessa gynnsamma faktorer har hamnen skapat förutsättningar för stadens tillblivelse och under tiderna starkt påverkat dess utveckling. Här följer valda delar av Thidholms beskrivning av hamnen i Härnösand.

Den första gången Härnösand har nämnts i hävderna lär ha varit 1374, då ärkebiskopen Birger Gregersen gjorden en resa längs norrlandskusten och den 1 okt. det året befann sig en hamn kallad Hernösundh i Hernö socken, Ångermanland.

Under medeltiden utgjorde den inre samlings- och marknadsplats. Sundet mellan ön och fastlandet bildade en utmärkt

skyddad naturhamn. Hit sökte sig ofta ”birklararna”.¹

Platsens läge bidrog även till att den blev huvudort för fisket. Handelsplatsen blev angivet i ett brev från Kristian I daterat den 27 aug. 1461, då hamnen liksom många andra utmed norrlandskusten förklarades olaglig på grund av att sjöfart norr om Stockholm var till förfång för huvudstadens borgare.

1585 Härnösand får stadsrättigheter och staden går en blomstrande framtid till mötes. Nu omtalas affärer med trävaror som av borgarna betecknas som mest inkomstbringande. Men även handel med vin, tobak, smör, fågel, vilt och fisk ger god avkastning.

Skeppsbyggeriet kom igång. Nämnas kan att Karl IX 1601 föreskrev att tre pråmar, sannolikt för militära ändamål, skulle byggas i staden och vara färdiga till pingst följande år. Bönderna skulle skaffa virket och borgarna skulle bekosta arbetet. Beklagligt var att samma kung som beställde arbetet också försökte begränsa sjöfarten för norrlänningarna genom att styra den till Stockholm. Man tvingades därför tidvis minska trafiken på östersjöhamnarna och tillstånd gavs för endast två fartyg att segla på spanska, franska och holländska hamnar. Flera liknande regeringsbeslut drabbade staden varav det "bottniska handelstvånget" (1636 – 1765) är det mest kända.

År 1645 sker några betydelsefulla händelser i stadens historia, som fast de inte har med handel och sjöfart, ändå bör uppmärksammas.

Jämtland och Härjedalen införlivas med Sverige och ett nytt län bildades av Ångermanland, Medelpad och Jämtland med Härnösands som residensstad. Samma år inrättades också Härnösands stift omfattande 3/5 av landets yta.

Under 1600-talet utgjordes Härnösands handelsflotta i medeltal av 19 utsjöseglande fartyg.

I hamnen fanns inga egentliga kajer. Lastning och lossning skedde vid handelsmännens härbren och sjöbodas.

För lagring och lastning av bräder användes s.k. "börwerken", d.v.s. glest timrade stenfyllda kistor helt eller delvis stående i vatten. För att kunna ta emot de ökade mängderna av barlasten och sand från fartyg, byggdes på Kronholmen år 1836 en särskild barlastkaj.

Nedanför Stora Torget byggdes, i slutet av 1600-talet, av trä den första riktiga kajen "Packarlaven" Den var i över 150 år stadens enda kaj. 1850 ombyggd i sten. Senare delen av 1600-talet stimulerade regeringen järnhantering i Ångermanland, vilket medförde en ganska omfattande kustsjöfart av mindre fartyg med last av malm från mellansverige upp till anlagda järnbruk i landskapet.

I 1585 års privilegier utlovades fritt strömmingsfiske kring Härnön och Lungön för borgerskapet. 1652 ålades dock att fiske skulle bedrivas inom två mils avstånd från staden. Fisket blev vid sidan av jordbruket en huvudnäring.

Vad med Tullväsendet?

Den s.k. lilla tullen tillkom 1622. Tull skulle uppbäras på "ätliga, stiliga och förnötliga" varor som infördes i staden. Det tullförfarandet fungerade långt in på 1700-talet.

Södra tullstugan var placerad i närheten av nuvarande sjukhusområdet. Till härnösandsbornas förtret omgärdades staden tidvis av ett tullstaket.

Vad händer under 1700-talet?

Det "bottniska handelstvånget" kvarstår, krig och förödande eldsvådor härjade i staden. Den ena 1710, den andra 1714.

Ryssarna härjar utmed norrlandskusten 1721. År 1765 upphör handelstvånget. Seglationen kunde nu ske på alla ut- och inrikes hamnar. Handel och sjöfart ökade, men inte i den takt som önskades. 1780 bedrevs i huvudsak inrikes sjöfart med 8-10 större fartyg, varjämte borgerskapet ägde ett 50-tal mindre s.k. haxar² med vilka produkter fraktades till staden. 1-2 skepp avgick årligen till Medelhavet. Till Riga, Danzig

samt Königsberg bedrevs kontinuerlig sjöfart.

När handelstvånget upphävdes blev Härnösand stapelstad och en ny tullokal inrättades på den plats där Stadshotellet var beläget. År 1812 utökades stapelrätten och staden tilläts motta främmande nationers fartyg.

Skeppsbyggeriet utvecklades ganska bra under mitten av 1700-talet och mellan 1742-1765 byggdes 9 större segelfartyg.

Hamnen under 1800-talet

Under 1800-talet första hälften skedde inga större förändringar. 1840 trafikerade de första ångbåtarna norrlandskusten och 1837 inledde ångbåten Strömkarlen ålvturer, men först efter 1850 kom en livlig uppblomstring i gång.

Kronholmens fem stapelbäddar producerade 10 skepp per år. Kajen nedanför Statt byggdes 1870 och det genom donation av Sjökapten Nyberg³. År 1872 startade Härnösands Verkstad och Varv. 1878 var 54 fartyg registrerade i Härnösand, varav 8 fullriggare, 24 barkskepp och skonare, 5 ångfartyg samt ett antal mindre fartyg.

Utvecklingen under 1900-talet

Åren 1906-08 upphör Kronholmssvarvet och stenkajen byggdes och 1916 kom den första lyftkranen. Mellan världskrigen trafikerades hamnen av Rederiet AB Svea i kusttrafik, men efter det att Ostkustbanan färdigställdes avtog kust- och passagerartrafiken och Sveabolaget upphörde med sin trafik 1939, då även all båttrafik på älven slutade.

Djuphamnskajen byggdes 1935-37 och förlängdes 1955 och 1959-60 byggdes oljehamnen och kaj för oceangående tankfartyg. Oljehamnen som 1960

hade 3 cisterner och ytterligare kom att utbyggas.

Härnösands hamn är genom sitt skyddande läge och sitt stora djup en av landets bästa naturhamnar och en gynnsam vinterhamn. Mestadels är medeltalet stängda dygn på grund av ishinder ungefär ca 19 per år.

Här avslutar vi vår inledning av Hamnchef Sture Thidholms intressanta sammanställning av Härnösands hamns historia. Mycket mer finns att ta del av i den skrift som tillkom inför Hamnens 80 års jubileum.

Säger bara – Läs den! Fråga efter den hos Härnösands kommuns reception på Biblioteket eller sök den i Bibliotekets hyllor om historik om Härnösand.

Fotnoter

¹ **Birkarlar** - handelsmän, som i slutet av 1200-talet och en bit in på 1500-talet, verkade i Torne, Lule och Pite lappmarker. De erhöll av svenska regeringsmakten ett erkänt monopol på handeln och skatteuppbörden bland samerna i dessa storsocknar. De nämns i medeltida källor, den första 1328 och de beskattades genom särskilda fogdar

² **Haxe** - benämning på ett litet och flatbottnat bruksfartyg (en segel-fartygstyp) för kustsjöfart, riggad som galeas, vilket användes under 1700- och 1800-talen.

Termen haxe används främst i norr-ländska dialekter. Namnet haxe kommer från haaksi på finska, ett alderdomligt ord för skuta, eller mindre fartyg. Haxen användes främst för frakt, men också för fiske, utefter Norr-landskusten. Den kunde transportera upp till 30 personer och användes till exempel av gävlefiskarena vid flyttning till och från sommarfiskeorter i Ånger-manland.

Haxe (älvhaxe) kallades också de grundgående skutor som på 1600-talet användes för att frakta järnslig på Ångermanälven från omlastnings-hamnen Hammar vid Nyland till Graninge bruk.

³ Sjökapten och skeppsredaren **Johan Nyberg** donerade vid sin bortgång en mycket stor penningssumma till bl.a. Härnösands stad. Av den skulle 15.000 kr. gå till bostäder åt behövande och gamla sjömän och arbetare. 40 000 kr. skulle gå till sanering av strandplatser och sjöbodar vid norra inloppet jämte utförande av kajbyggnad i sten.

HAMNEN idag

(Information hämtad hos kommunen)

Välkommen till Härnösands djup- och oljehamn.

- Hamnen ligger mitt i Härnösand, vid Ångermanälvens mynning, med eget järnvägs-spår och alldeles intill E4.
- Delta Terminal AB är stuveri-operatör i hamnen.
- Förhållandena i Härnösands hamn är de bästa tänkbara, även för större och djupgående tonnage. Infarten är både kort, bred, djup och säker.
- Avståndet från angränsnings-fyrarna i kustbandet är endast fyra nautiska mil och vattendjupet är 40-80 meter ända in på redden.

Vintersjöfart

När det gäller vintersjöfart är Härnösands hamn en av Norrlandskustens bästa. Hamnen är isfri länge, tack vare den korta och raka farleden samt gynnsamma strömmar från Ångermanälven.

I juni 2015 stängdes Utsprångskajen av på grund av rasrisk. För att kunna använda området igen måste kajen åtgärdas på ett eller annat sätt.

Sommaren 2016 började Birka Cruises göra kryssningar till Härnösand och Höga Kusten. Kryssningarna blev en omedelbar succé och har fortsatt och utökats för varje år. Sonderingar visar att det finns potential för att locka ytterligare kryssningar och större kryssningsfartyg till Härnösand.

Attraktiv mötesplats

Då djuphamnen behövs för annan trafik och det dessutom skulle vara mer attraktivt för kryssningsfartyg att lägga till ännu mer centralt kom idén att bygga ut Utsprångskajen för att kunna ta emot upp till 300 meter långa fartyg. En ny kaj kan också komma till god användning för Försvarsmakten, Kustbevakningen och sjöfartsutbildningar i Härnösand.

Tanken är också att kajen ska vara en tillgänglig och attraktiv mötesplats för Härnösandsbor och besökare. Före avstängningen var Utsprångskajen till exempel en populär plats för fiskare.

Härnösands Hamn AB ingick fram tills nyligen i koncernen Södra Norrlands Hamn & Logistik. Den 1 juni i år tog Härnösands schakt & trädgårdsanläggningar över hela verksamheten.

Härnösands Hamn är Sveriges största mottagare av vindkraftverk och den verksamheten kommer ligga i fokus den närmaste tiden. (Info. hämtad ur ortspressen.)

FJÄRRVÄRME | VATTEN | ELNÄT | ÅTERVINNING | BIOGAS | VINDKRAFT

Vi bidrar till ett ekonomiskt, socialt och ekologiskt hållbart Härnösand.

För alla generationer.

 **HÄRNÖSAND
ENERGI & MILJÖ**
– Du kan lita på oss!

www.hemab.se

”Halt-Jonke” och hans mammans banemän

TEXT: BERTIL NORDIN, SOLLEFTEÅ

Det här är en förskräcklig historia från västra Ångermanland från 1880-talet, berättad, omskriven och återgiven.

Anna Brita Öberg var född år 1800 i Stockholm, men hon begav sig norrut och hamnade i **Ramsele socken** i Väster-norrland. Hon fick pigtjänster i olika byar i socknen, och när tiden nått fram kring årsskiftet 1837/38 blev det ett möte med drängen och nybyggesökanden Jon Olofsson från Holme. Det mötet resulterade i att hon födde ett ”oäkta” gossebarn i Böhle den 6 oktober 1838 – en gosse, som fick heta Jonas Jonsson efter sin pappa.

Att slutet skulle komma alldeles oanmält nästan precis 50 år senare kunde förstås varken mor eller son förutse. Ingen annan heller!

Båda tillbringade närmare 30 år i olika tjänster hos bönder i byn Krången, och de förblev ogifta. Jonas kunde så småningom lägga sig till med titeln skolarbetare. Med tiden kom han att gå rätt illa vilket medförde att han kallades ”Halt-Jonke”. Han blev både Jonsson och Öberg (efter far och mor).

Barnfamiljen Johansson-Nyman hade nyligen flyttat från Forsås till Krången under senare delen av 1880-talet.

Det var Johannes, som kommit ända från Kihls socken i Värmland som lösdrivande dräng för 13 år sedan, och hans hustru Ingrid Olava, född Eliasdatter i

Forsås. De hade sex barn med sig.

Ingrid Olava hade redan en dotter, Johanna Fredrika Elisabet, när hon träffade Johannes. Sex månader efter giftermålet 1876 födde hon tvillingpojkar – Elias Ferdinand och Johan Alfred. Axel Albin, född i oktober 1878, Ingrid Margareta, född i februari 1882 och Gustav Emanuel, född i september 1885, alla i Forsås.

Deras sjätte, sonen Anders Gustaf, som blev bara ca en månad gammal, hade dött på hösten 1877.

Tvillingpojkbarna synes ha varit av det vidlyftigare slaget redan under uppväxten och ”Halt-Jonke” hade vid något tillfälle tagit i på skarpen mot dem, vilket gjort att han inte blivit särskilt populär. Tydligt var det så illa att bröderna och en kompis hade talat om att slå ihjäl ”Halt-Jonke, men mer blev det inte – då...

Tre veckor före jul 1888 gjorde tvillingbröderna besök hos ”Halt-Jonke” och låtsades att det skulle beställa stövlar till våren. Kyrkvärden Carl Carlsson i Krången hade tidigare på eftermiddagen varit där för att få tio kronor av Öberg, men fått en femtiolapp, som han gick för att växla. När Carlssons son Olof senare på kvällen kom tillbaka med växeln på 40 kronor var Elias Ferdinand och Johan Alfred där. De blev kvar efter att Olof gått hem, och hade sett var Öberg stoppade undan

pengarna. Då gick de ut för att rådslå.

Pojkarna kom överens om att Elias först skulle slå yxan han haft med sig i bakhuvudet på Öberg. Därefter skulle de hjälpas åt och slå ihjäl Öbergs gamla mamma på liknande sätt. Hon satt och halvsov vid spisen.

Detta fasaväckande dubbelmord skedde på torsdagskvällen den 8 december 1888.

Det tål att upprepas att de båda mördarna var bara tolv år gamla!

Sedan pojkarna huggit yxorna i huvudena på Öberg och hans 80-åriga mamma stal de 40 kronor i sedlar, fyra kronor i silver och en fiol och sprang därifrån.

De båda ihjälslagna upptäcktes först under lördagen. De låg illa tilltygade och döda på golvet, båda med en yxa kvar i huvudena.

Utanför stugan upptäcktes små fotspår i snön samt blodspår. Misstankarna riktades snart mot tvillingarna, som först nekade. Under erkännandet hävdade de att de bara tagit fyra kronor, som de gett till sin lillebror Axel Albin (10 år) för att han skulle hålla tyst.

Under utredningen talades de och skrevs om brödernas förhärdade fräckhet, nekande och att de inte visade någon ånger, bland annat i ett telegram från Ramsele till häradshövdingen Schartau i Sollefteå redan 9 december.

Kommunalnämnden ansåg att pojkarna skulle intas på Hall snarast möjligt! Så tycks det dock inte ha blivit. Hall var då en förbättringsanstalt för van-artiga barn.

Det berättades också att pojkarna

”visat prof å nidingssinne, slagit sönder båtar, skurit sönder eller stulit nät och andra fiskredskap”

När deras mamma fått vetskap om detta hade hon oftast tagit dem i försvar

”så att det blivit svårare dag för dag och en skräck för grannarne” (Detta enligt tidningsartikel 1888).

Det synes ha blivit ohållbart i längden för familjen Johansson-Nyman att bo kvar i Krången. På senhösten 1894 – efter sex år – flyttar de nämligen till Böhle i Junsele och då har de även ena tvillingbrodern Johan Alfred med sig. Redan under våren 1894 har Elias Ferdinand (då 17 år gammal) förts till ”Amiralitetets förvar” i Karlskrona.

Fem år senare (1899) flyttar hela familjen till byn Bommerås i Junsele och även då finns Johan Alfred med – 23 år gammal. Av allt att döma undgick han straff p.g.a. av sin låga ålder (?). Elias tycks ha varit tongivande när brotten planerades och begicks.

Johan(nes) Alfred antecknas som ”obefintlig” i Junsele i slutet av 1910. Det tycks vara så att han gett sig av till Amerika, men han återvänder hem 1919 och flyttar då direkt till Näs i Anundsjö. Därifrån flyttar han till Lycksele där han avlider 6/4 1952. (Lycksele stad, Granen 8), begravd på Lugnets kyrkogård 20/4 1952. Gravplatsen är på s.k. Allmänning. Där finns ingen gravrätt, men platsen är kulturskyddad och ska alltid finnas kvar.

Elias Ferdinand skickades till Amiralitetets förvar i Karlskrona i april 1894. Man har lyckats spåra honom till 3:e Matroskompaniet, men där blev han utstruken för bestraffning enligt p. 27 i disciplinstadgan 8/7 1896. Han blev inskriven en vecka senare till Malmö sjömanskurs som 3:e klassens sjöman.

I november 1899 återfinns han i Amiralitetsförsamlingens kyrkoarkivs obefintlighetsregister som f.d. 2:a klassens sjöman. I samma register (1895-1940) finns en notering ”Nb. 85, 1940”. Han finns inte i Sveriges Dödbok, vilket torde betyda att han avled utomlands. Man kan anta att han går till sjöss och inte återvänder till Sverige. Det är till och med möjligt att han återförenas med sin tvillingbror

Johan Alfred i Amerika när denne är där en tid före 1919.

Yngre brodern Axel Albin gifter sig 16/5 1909 med Eugenia Svensdotter (f. 1876) och flyttar till Mo i Junsele. Deras sju barn: Jonas Olof (f. 1904), Gustaf Axel (f. 1909), Anna Margreta (f. 1911), Sven Elias (f. 1913), Gunnar (f. 1915), Johannes (f. 1916), Ingrid Kristina (f. 1918). Fyra av pojkarna blir sten-huggare.

Axel Albin blir änking i oktober 1970 och själv avlider han på Gunillagården i Junsele 11/3 1972, 93 år gammal.

Systemen Ingrid Margareta flyttar från familjen i Bommerås till Graninge i januari 1916 och hon gifter sig 16/9 1917 med Lars Emanuel Degerstedt (f. 1877) från Gåstjärnsbäcken.

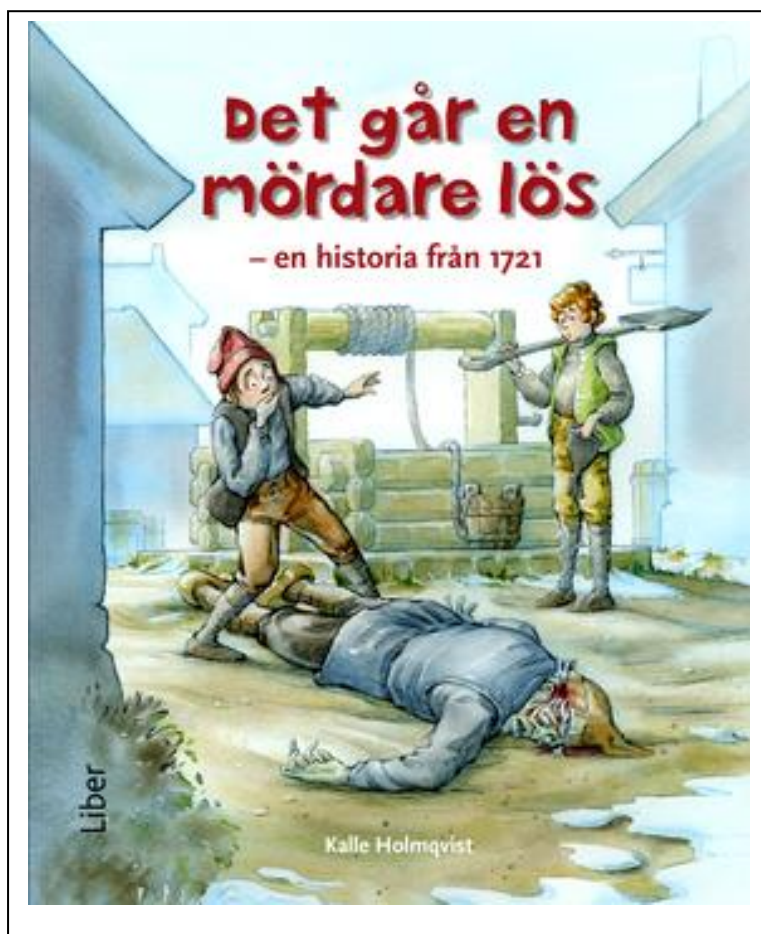
Yngsta brodern Gustaf Emanuel blir bara 22 år gammal. Han drunknar ”av våda” i Ångermanälven 1 maj 1907.

Syskonens båda föräldrar, Johannes och Ingrid Olava, flyttar också från Bommerås till Graninge i december 1924. Han är då 77 år, hon är 78 år.

Johannes går ur tiden på nyårsdagen 1926 i Gåstjärnberget och Ingrid Olava avlider i Bölen, Junsele 3/8 1930.

Ny barnbok om Härnösand på 1700-talet

Det går en mördare lös är en barnbok (9–12 år) som utspelar sig i Härnösand år 1721. De två trettonåriga pojkarna Mickel och Petter bor i det som då var utkanten av Härnösand, bakom kyrkan, nära nuvarande Simhallen. En dag hittar de en död man nere vid brunnen. Vem har slagit ihjäl honom? Och varför? Det börjar bli riktigt otäckt när spåren leder till stadens gymnasieskola.

Alla vet att skolpojarna är farliga. En gång brände de till och med ner hela staden.

Samtidigt håller den svenska stormakten på att falla samman. Kriget går allt sämre och när som helst kan de ryska krigsskeppen komma. Petter har sett dem en gång tidigare i sitt liv. Då tvingades han fly med sin storasyster från hemmet i Finland och hamnade i Härnösand.

Det går en mördare lös är tredje och avslutande delen i en serie historiska barnboksromaner som är utgivna av läromedelsförlaget Liber. De är anpassade efter mellanstadieplanen och blandar fiktion med fakta. De tre böckerna är Gudarnas krig (vikingatiden, årskurs 4), Blodbadet (medeltiden/Vasatiden, årskurs 5) och Det går en mördare lös (stormaktstiden, årskurs 6).

– Det där ska ni inte bekymra er om! Det har jag sagt åt er. Som att det inte redan fanns elände så att det räckte och blev över. Isen är nästan helt väck. Krigsfolket kan komma snart. Ni vet väl vad ni ska göra om vårdkasen tänds? Ni ska hämta kistan och sen löper ni till skogs på en gång. Bry er inte om mig, se till att ta skydd själva, sa faster Maja.

– Du har sagt det, sa Mickel.

– Och nu vill jag inte att ni säger ett ord till om döingen.

– Jag lovar, sa Mickel.

– Inte ett ord! sa Maja.

– Jag lovar också, faster Maja, sa Petter.

Kalle Holmqvist är skribent och författare, han har gett ut böcker både för vuxna och barn och skriver även på Aftonbladets kultursidor. Han föddes i Borås 1978 och växte upp i Härnösand och Upplands Väsby.

EPIDEMIVÅRD i Härnösand

Stadsträdgården

I slutet av 1700-talet och kring sekelskiftet 1800 spred sig i stora delar av vårt land smittkopporna som en förödande farsot. Några stora härjningar synes det dock inte ha blivit i Härnösandstrakten den gången. Vårre var det 1824, då i det närmaste en fjärdedel av dödsfallen i staden antecknades orsakade av smittkoppor. Nämnade år synes dock ha varit det sista med mer avsevärd spridning av kopporna i vår stad.

Den under tidigare delen av århundradet allt vanligare smittkoppsvaccineringen bidrog utan tvivel till uppbromsningen. Från och med 1830-talet blev det istället koleran, som kom att dominera – om inte i antalet dödsfall så dock i människornas rädsla för sjukdomen. Den 1 aug. 1831 beslöt man på allmän rådstuga på landshövdingens förslag att utse en sundhetskommitté ”för att rådslå om de åtgärder och försiktighetsmått, vilka här i staden borde vidtagas i avseende på sjukdomen *Cholera morbis*”.

I slutet av 1840-talet blev frågan åter akut. En sundhetskommitté utsågs på nytt och erhöll vidsträckta fullmakter 2K för den händelse, att kolerasjukdomen skulle sprida sig till staden” (Mag.prot. 26 juni 1848). Som särskilt kolerasjukhus ansåg man stadens hus i Stadsträdgården vara lämpligt.

Hösten 1853 rapporterades ”härjningar” i Stockholm och Mellansverige. De båda kustfartygen ”Thule” och ”Berzelius fick ligga ett tag i karantän i Furusund och man ordnade med omlastning där. Den 7 sept. spärade man av staden och beslöt, att resande från kolerasmittade orter, som ej kunde styrka, att de tillbringat 10 dygn på resa eller varit på frisk ort så lång tid skulle ”vägras inträde i staden”.

Bevakning skulle anställas vid västra tullen och på Kronholmen. Efter halvannan månad blåstes emellertid ”faran över” och spärren upphävdes.

Två år senare rapporterade lasarettsläkaren, att ”tre fall av kolera intagits på lasarettet,

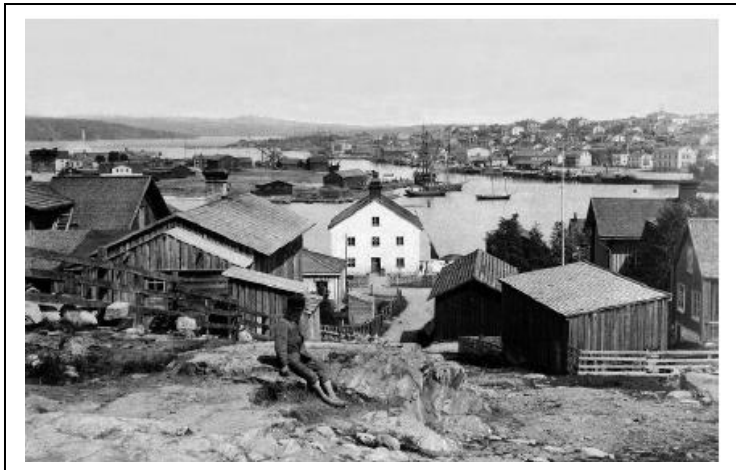
varav två med döden avgått” samt att ”å ett fartyg i hamnen insjuknat 2:ne man i utbildad kolera”. Magistraten beslöt med anledning av rapporten att anmoda sundhetsnämnden ”att genast träda i verksamhet”.

Av provinsialläkarens rapporten att döma synes koleran inträffa mer tillfälligtvis och utan att egentlig epidemi utbröt. En epidemi av mer allvarlig natur, den senaste, som det vill synas, utbröt emellertid i Hårsta by i Säbrå i sept. 1871. 18 personer insjuknade inom 14 dagar i den lilla byn och 12 avled. Smittan syntes ha kommit med en finländare, som anlant från Vasa.

Hur det gick med förslaget om ett provisoriskt kolerasjukhus i Stadsträdgården framgår ej av tillgängliga handlingar. Troligt är att det stannade på papperet. Alltnog. I början av 1860-talet hyrde man en sjuksal för epidemiskt sjuka (smittkoppor och kolera) i Gamla Länshäktet vid Viktoriagatan snett emot Gådeåskolan. År 1866 köpte staden visserligen häktet för att disponera detsamma som bostäder åt behövande familjer, men i slutet av årtiondet talar man i sundhetsnämndens protokoll om rummen på ”Gammelhäktet” som ”Kopphuset”.

År 1887 benämns sjukhuset ”Kopphuset vid Hof”. Se kartskiss, s. 21. Enligt muntlig information skall Epidemisjukhuset ha varit i bruk framtill 1940-talet.

De nyss berörda kolerafallen i Hårsta föranledde sundhetsnämnden att gå på jakt efter ytterligare lokal som sjukhus.

Gamla länshäktet

Man fick tag på en sådan där man kunde ha fyra sjuksängar, men 1872 återkom man med sin önskan, att ett mindre sjukhus skulle uppföras för att möta behovet. Att fortsätta med Gammelhäktet ”*då man vet, att huset är uppfyllt av fattiga familjer, som därstädes av staden härbärgeras, vore ju det samma som att avsiktligt inbjuda döden till ett rikt skördeält*”, heter det i sundhetsnämndens protokoll.

Året därpå beslöt stadsfullmäktige därför inköpa f.d. konditor Roslings hus vid Rosenbäckshallén mitt emot Kyrkogården.

Huset hade tidigare varit utvårdshus, schweizeri och kaffé. Det reparerades och ställdes till sundhetsnämndens förfogande. Detta epidemisjukhus var sedan i bruk ända in på 1920-talet.

De vanligaste sjukdomsfall, som vårdades där, blev med åren tyfus, difteri och scharlakansfeber.

Med tanke på de restriktioner och förhållningsregler som idag gäller på grund av pågående pandemi kan man läsa annonsen i *Hernösands Posten* 1853-09-22

”KUNGÖRELSE

Af förekommen anledning har Hernösands stads Sundhetsnämnd, i stöd af 47§ af Kongl.Maj:ts förnyade nådiga Kungörelse av den 12:te November 1831 om hvad i hänseende till Cholera farsoten iakttagas bör, ansett nödigt bestämma ett vite af 3 Rdr 16 sk. Banco, dertill hvar och en gör sig förfallen, som icke hörsammar de föreskrifter, som meddelas de vid stadens Tullport och på åtskilliga ställen vid hamnen, utsatte vakter.”

(Informationen har hämtats ur Hernösands historia Del III – 1810-1920.)

Spanska sjukan den dödligaste epidemin sedan smittkopporna

Under knappt ett år från sommaren 1918 och framåt, förlorade tio-tusentals svenskar livet i den influensa som kom att kallas spanska sjukan. Spanska sjukans namn kommer av att de första rapporterna om sjukdomen i pressen kom från Spanien. Det betyder inte att sjukdomen kom först till Spanien. I verkligheten fanns den i flera europeiska länder innan dess, men där rådde pressensur på grund av första världskriget.

I Dödsorsaker 1919 beskrivs epidemin som den dödligaste sedan smittkopporna.

Räknar man, att senare halvåret 1918 och förra halvåret 1919 omsluta den tid, då sjukdomen uppträdde farsotsartat, så skulle den epidemi som vanligen benämnes »spanska sjukan», få tillskrivas 34 374 dödsfall i vårt land, vilket sammanställt med folkmängden vid 1918 års slut giver ett relativt tal av 591 på 100 000 invånare. Något motsvarande har Sveriges dödlighetsstatistik icke tidigare haft att uppvisa med undantag av smittkoppsepidemin år 1779, vilken uppgives hava vållat 725 dödsfall på 100 000 invånare.

Fram till spanska sjukan hade dödligheten varit sjunkande sedan slutet av 1800-talet. Eftersom befolkningsstorleken varierar, så mäts antalet dödsfall ofta genom att jämföra hur många dödsfall som inträffar varje år per 1000 invånare, ett tal man kallar dödstalet.

I Dödsorsaker 1918 rapporteras: ”Hela antalet dödsfall år 1918 uppgick till 104 591, motsvarande 18,01 på varje tusental av medelfolkmängden. Detta dödstal är det högsta, som förekommit sedan år 1880, och vida högre än talen för de år som närmast föregick redogörelseåret.”

(Information hämtat från SCB.)

Varmt tack till

- *Örjan Leek, Profilbild*, som funnit bilderna på Epidemisjukhuset i sin bildsamling.

- *Arkivhandläggare Fredrik Bäck, vid Kommunarkivet på Arkivcentrum Nord*, som sökte fram tomtkartorna och till

- *Arkivarie Håkan Selin, Riksarkivet Landsarkivet Hernösand*, som tog fram uppgifter åt oss i fastighetens ägarhistorik.

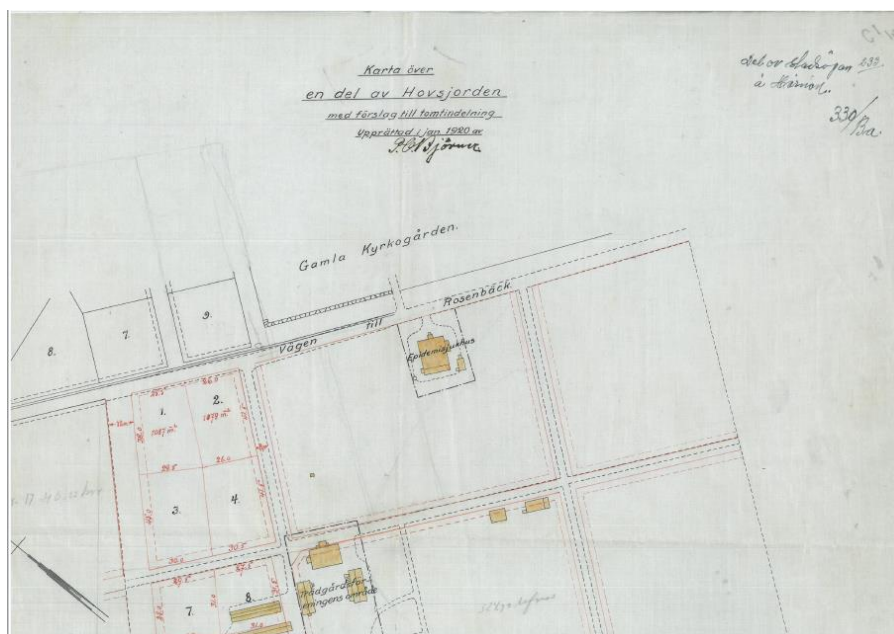

Epidemisjukhuset (ny byggnad)

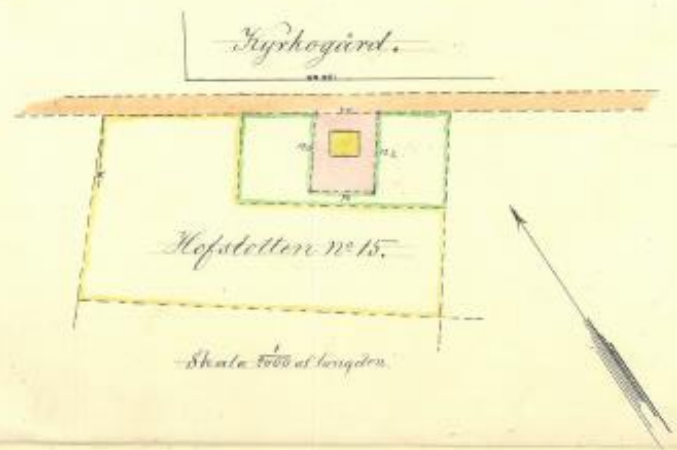

F.d. konditor Roslings hus
vid Rosenbäckshallén.

År 1942 är en gosse inlagd på sjukhuset (hans första höst i skolan). Han blir kvar i 18 veckor utan besök. När farmor besökte fick hon bli stående på gatan vinkande. På andra sida låg kyrkogården, och han kunde se den genom fönstret, på portalen läsa texten "Tänk på döden". Det pågick också ett krig och man kunde höra flygplanen som ofta flög lågt över sjukhuset. En episod i gossens liv som blev kvar i minnet.

Del av stadsdelgen nr 233 A Helsing. Helsing med Hof. Nr. 34.

c. 1887 den 10 Juni har underskildnad Stadens ingeniör, med anledning af Stadskommunens i Helsing med Hof, nr 34, för en plan af Hofstallen nr 15, enligt en skiss med afseende på planens, i Helsing med Hof, nr 34, och en i stadens ingeniörkontors bifogad plan till afseende på Hofstallen, utarbetad af den för tiden i Helsing med Hof, nr 34, befintliga hufvudbyggnadens arkitekt, Hofstallen nr 15, som ligger på en plats som är 100 fot bred och 120 fot lång, och som är byggd på en grund som är 100 fot bred och 120 fot lång. Den plan som är bifogad till denna plan är en plan af Hofstallen nr 15, som är byggd på en grund som är 100 fot bred och 120 fot lång. Den plan som är bifogad till denna plan är en plan af Hofstallen nr 15, som är byggd på en grund som är 100 fot bred och 120 fot lång.

C. J. Ström

4700
 2374 / 50
 2386
 2386
 2386

100 år med Ådalarnas folk

Denna sida, från år 1921, har hämtats ur *Tidningskrönika* av BO ÖSTMAN

Utgiven av Västernorrlands Allehanda (1973)

KVINNORNA FÅR RÖSTRÄTT

De vilande grundlagsändringarna slutbehandlades igår (26 jan.) i riksdagen. Då fastställdes den stora författningsreformen, som ger kvinnorna rösträtt på samma villkor som män, gör kvinnor valbara som riksdagsrepresentanter, sänker den politiska valrättsåldern till samma som gäller för kommunala val, alltså 23 år fyllda senast året före valet som utskylsstreetkets slopande.

Rysk stororder till Härnösand

Enligt vad Västernorrlands Allehanda inhämtat har ledning vid Härnösands mekaniska verkstad i dagarna fått mottaga en ganska anmärkningsvärd förfrågan om leverans.

Från en ingenjör Selander i Stockholm har ingått förfrågan om leverans av inte mindre än 1 000 st. järnvägsvagnar. Huruvida beställningen skall gälla finska eller ryska staten har inte vid beställningen angivits men verkstadens direktör lutar åt åsikten att beställningen skulle gälla ryska staten.

948 motböcker har dragits in

Hittills i år (1 nov.) har vid Härnösands utskänkingsbolag indragits 948 motböcker. Huvudledning här-till är bristande skattebetalning.

Lyckade försök av Calmette

Ett synnerligen viktigt stadium i kampen mot tuberkulosen hos djuren har nu överskridits. Efter både långa och tålamodsprövande försök som anställt av underdirektören Calmette vid Pasteurinstitutet i Paris kan detta glädjebudskap spridas fyllt av löften för mänskligheten: Kreaturstuberkulosen har besegrats.

Två dödsfall i sömnsjukan

Sömnsjukan synes utbreda sig alltmera för varje dag som går och är nu på väg att omfatta hela riket, ty från vitt skilda platser inrapporteras dödsfall. I Härnösand inträffade under gårdagen ytterligare två dödsfall. En del andra sjukdomar av rätt så svår art lär även föreligga i Härnösandstrakten.

Nordingrå kyrka har återinvigts

Den högtidliga invigningen av den ombyggda och grundligt restaurerade kyrkan ägde rum på Trettondagen. Biskop Lönegren, assisterad av domprosten Söderling och kontraktprost jämte grannförsamlingarnas särskilt inbjudna präster förrättade invigningen.

Härnösand får landets tredje SKIDBACKE

Bild: Musik & Bild

Skidbacken i Hälletorp i Härnösand, vilken invigdes den 27 febr. är av landets alla den tredje i ordningen. Rekordet slås som bekant av backen i Södertälje närmast följd av Hammarby.

Slutligen några Riksnyheter

Norska stortingets Nobelkommitté tilldelade den 10 dec. statsminister Hjalmar Branting och NF:s generalsekreterare Christian Lous Lange Nobels fredspris för 1921 för deras insatser inom Nationernas Förbund. – I år är det 25 år sedan Alfred Nobel avled.

Musikaliska akademien firade 18 dec. sitt 150-årsjubileum med en storslagen festlighet. Akademien instiftades av Gustav III år 1771.

Advent och Lucia

Julen är till sin karaktär en mycket speciell högtid, och kanske särskilt ett år som detta när vi inte har samma möjlighet att träffa nära och kära. Jag ska här, med utgångspunkt i en uppsats jag skrev för många år sedan, berätta lite om ursprunget till traditionerna kring advent och Lucia.

Julen framställs ofta som en tid av överflöd, och det har skapat en bild av ett omfattande julfirande som antagligen inte har förekommit eller åtminstone hos ett ringa fåtal. Eller som Nils-Arvid Bringéus uttrycker det: ”Genom ett slags adderingsmetod, där man hämtat en bit här och en bit där, har julförfattarna trollat fram en bild av en långt mer innehållsfull jul än som någonsin funnits bland svenska bönder”.

Kring sekelskiftet 1900 och strax därefter gjorde jultomten och julgranen sitt intåg, främst i Västerbottens kustsocknar och hos rika bönder i inlandet. Hur lång tid det tog dessa traditioner att sprida sig berodde till stor del på vilka förutsättningar som fanns, och i Västerbotten finns hela skalan representerad från mycket fattiga förhållanden till rena överdådet.

Advent

Många av våra traditioner i samband med advent är unga. Vid sekelskiftet 1900 fanns t. ex. inte adventsstjärnor i Västerbotten. Traditionen har sin början i herrnhutiska kretsar i Tyskland, där barnen på ett internat sedan 1880-talet tillverkade en stjärna

bestående av en rund metallkropp på vilken taggar i vitt, rött och ljusgrönt sattes fast. Först under 1930-talet började man i liten skala att importera och saluföra dessa stjärnor i Sverige. En företagsam affärsman tog upp idén och under de två första tillverkningsåren 1944-45 försåldes ett par hundra tusen adventsstjärnor i landet.

Sedan att hålla sig med en adventsgran är i högre ståndsmiljö känd sedan 1890-talet, men var inte särskilt spridd. Fortfarande under 1930-talet omnämns adventsgranar i tidningar och tidskrifter, men samtidigt börjar adventsljusstakar förekomma i handeln. Ett exempel från Vilhelmina visade att man under 1940- och 1950-talen tog in en liten gran första advent och att man satte fyra ljus i den. Idag kan man lugnt säga att adventsljusstakarna blivit en allmän tradition.

En annan tradition som infördes under 1930-talet är adventskalendern. Som så många andra företeelser har även den en tysk förebild. Den första svenska adventskalendern utgavs 1934 av Sveriges Flickors Scoutförbund och var illustrerad av Aina MasOlle.

Lucia

Det äldsta svenska Luciafirandet fanns i Västsverige. Den ”lussande” kunde vara klädd i avigvända fårskinnsfällar och sotad i ansiktet, och serverande i ottan en sup och smakbit från julfordet. Den

första berättelsen om en vitklädd flicka med bälte om livet, små vingar på sina axlar och utrustad med en silverljusstake, är från en skånsk präst som 1764 besökte en högre ståndsmiljö i Västergötland. Seden spreds långsamt bland den västgötska allmogen under 1800-talet. Redan 1817 hade man från Västgöta nation vid Lunds universitet fört ut seden i vidare kretsar, men Lucias roll spelades då alltid av en man.

Först på 1890-talet tog firandet mera organiserade former, då Skansens Lucia lanserades som en ingrediens vid friluftsmuseets julfester. Tiden var nu inne för de som ville ge julfirandet ålderdomliga, om än inte ursprungliga, drag.

Under 1920-talet anammades traditionen av bl.a. nykterhetsrörelsen och år 1927 tog Stockholms dagblad initiativet till ett improviserat Luciatåg längs Stockholms julslyktningsgator. Under resten av 20-talet och under 1930-talet tog många föreningar och tidningar upp den nya traditionen och Luciatåg anordnades på ett stort antal orter i landet. I Västerbotten anordnades Luciafirande för första gången 1924 Västerbottens-Kuriren.

**ER REDAKTÖR ÖNSKAR ER
ALLA EN GOD JUL OCH ETT
GOTT NYTT ÅR.**

B Föreningspost

Avs: Härnösands Släktforskare

c/o Björn Thunberg

Norra Kyrkogatan 22 C

871 32 Härnösand

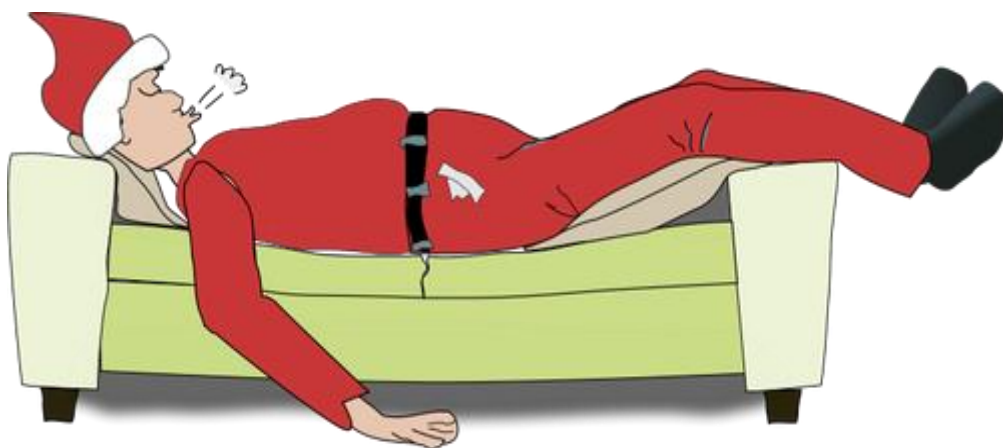
Programkommitténs planerade programpunkter

Vi avvaktar fortsatt pandemins utveckling

Motivation

en framgångsfaktor vid coronavirus attack och föreningsarbete
det gäller

att våga, inte ge upp och komma igen

Vi hörs åter 2021